

**At være
lærer i
samfundet**

At være lærer i samfundet

LIS, april 2024

Forberedelse til modulet:

1. Læs pensum i så god tid, at du kan nå at afprøve nogle af teorierne i din igangværende undervisning. Det kan fx være en undersøgelse af, hvilke læringsteorier og dannelses tanker du trækker på i din didaktisering.
2. Husk at færdiggøre opgaven fra LIP4, hvor du skulle justere dit forløb mhp. brug af virtuel undervisning og digitale teknologier samt med blik for elevernes digitale dannelse.
3. Udvælg et undervisningsforløb som du kan bruge til læringsteoretisk analyse. Du skal inden modulet og på baggrund af din læsning af tekster om læringsteori påbegynde en analyse af forløbet:
  - › Hvilke eksplicite eller implicite lærings-teoretiske forståelser bygger forløbet på? Tænk her på fx progression i arbejdsformer, differentiering etc. etc.
  - › Hvordan indgik eleverne i forløbet? Kan det begrundes læringsteoretisk?
  - › Hvilket læringsudbytte fik eleverne i forløbet? Kan det begrundes vha. læringsteorierne?

4. Medbring en genstand, som viser dannelse i fremtiden set fra dit lærerperspektiv
5. Lav en grafisk fremstilling (fx et mindmap), der viser dine foreløbige tanker om det af de to temaer for årets opgave i teoretisk pædagogikum, som du påtænker at skrive opgave i. Fremstillingen skal indeholde et problemfelt, en problemformulering (eller flere bud på denne), undersøgelsesmetoder, materialer og de foreløbige bud på resultaterne af din undersøgelse.
6. Læg disse materialer i din portfolio.

Pensum

Baggrundslæsning

- Steen Beck (2019): *Didaktisk tænkning på arbejde – en brugsbog til almindidaktik på det gymnasiale pædagogikum*. Forlaget Frydenlund.
  - › Kap. 2.3: Undervisning og læring – to aktuelle positioner, s. 78-86. Hele kapitlet kan eventuelt læses med fokus på begreberne 'dannelse, almindannelse og studiekompetence'.
  - › Kap. 8: Teorier om undervisning og læring, s. 273-325.

Kollokvietekster til arbejdet med 'undervisning og læring'

Din underviser har på forhånd orienteret dig om, hvilket tema du skal læse **intensivt**. De øvrige temaer kan du "nøjes" med at læse **ekstensivt** (= skimme).

Du finder kollokvieteksterne med originalteksternes sidetal her: <https://nextcloud.sdu.dk/index.php/s/kG7D5ekNiwTaRrJ>, kortlink: <http://kortlink.dk/2dwep>

[Behaviorisme og læring – *Didaktisk tænkning på arbejde* s. 279-284] Ole Løw: 'Social-kognitive perspektiver på læring', i *Læring. Søgen efter og skabelse*

af mening. Samfundslitteratur 2023. Siderne 75-85.
Albert Bandura(2012): 'Self efficacy' i Kognition og pædagogik nr. 83. Siderne 16-35.

[Kognitiv læring – Didaktisk tænkning på arbejde s. 284-291] Jean Piaget: 'Ligevægtsbegrebets rolle i psykologien' plus Jean Piaget og Bärbel Inhelder: 'Den åndelige udviklings faktorer' i Knud Illeris (red.) (2012): "*49 tekster om læring*". Samfundslitteratur. Siderne 69-73 og 507-512 plus Christian Gerlach: 'Den menneskelige ontogeneses betydning for læring: hjernens udvikling' i Schilhab og Steffensen (2007): "*Nervepirrende pædagogik*". Akademisk forlag. Siderne 70 – 87.

[Sociokulturel læring – Didaktisk tænkning på arbejde s. 291-299] Cathrine Haase: 'Vygotskys

sociokulturelle læringsteori' i Qvortrup og Wiberg (red.) (2013): "*Læringsteori og didaktik*".

Hans Reitzels Forlag. Siderne 144-147 og 153-166 plus Lev Vygotsky: 'Værktøj og symbol i barnets udvikling' i Knud Illeris (red.) (2012): "*49 tekster om læring*". Samfundslitteratur. Siderne 333-344.

[Erfaringslæring – Didaktisk tænkning på arbejde s. 299-306] Beck, Kaspersen og Paulsen (2014): 'John Dewey – Læring gennem erfaring' i "*Klassisk og moderne læringsteori*". Hans Reitzels Forlag. Siderne 397-398, 402-409 og 412-419 plus David Kolb: "*Erfaringslæring – processen og det strukturelle grundlag*" i Knud Illeris (red.) (2012): "*49 tekster om læring*". Samfundslitteratur. Siderne 283-298.

[Praksislæring – Didaktisk tænkning på arbejde s. 306-308] Klaus Nielsen: 'Læring i et situeret perspektiv' i Ane Qvortrup og Merete Wiberg (red) (2013): *"Læringsteori & didaktik"*, Hans Reitzels Forlag. Siderne 173-176 + 184-186 plus Etienne Wenger: 'Social læringsteori – aktuelle temaer og udfordringer' i Knud Illeris (2007): *"Læringsteorier"*. Roskilde Universitetsforlag. Siderne 61-79.

[Psykodynamik, læreprocesser og motivation– Didaktisk tænkning på arbejde s. 308-321]

Jan Tønnesvang (2019): 'Psykologiske behov, motivation og vitaliserende miljøer (for læring, udvikling og dannelse)', i Torben Nørregaard Rasmussen og Anne Søndberg (red.) (2019): *Motivation i klasseledelse, relationer og didaktik*. Siderne 127-149.

Uddybende tematisk læsning

- Gert Biesta (2009): 'Hvad er uddannelse til for?', i *God uddannelse i målingens tidsalder – etik, politik, demokrati* (2009, DK 2011). Klim. Siderne 21-38
- Thomas Ziehe (2014): 'Betydningen af orienteringen mod selvverden' i Knud Illeris (2014): *"Læring i konkurrencestaten. Kapløb eller bæredygtighed"*. Samfundslitteratur. Siderne 105-116.
- Joachim Meier (2022): 'Et senmoderne overjeg? En kvalitativ udforskning af unges oplevelser af dårlig samvittighed', i *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, årgang 3, nr. 2. Siderne 136-140 og 142-153.
- Maj Juni (2018): 'Processen er afgørende' og 'Almen dannelse er i konstant udvikling'. Interview med henholdsvis Lars Geer Hammershøi og Harry Haue i *Gymnasieforskning* nr. 13. Siderne 10-15.
- Jesper Eckhardt Larsen (2014): 'Dannelse eller kompetence – en kritisk analyse af individets forhold til fællesskaber i lyset af en begrebskamp i uddannelsesverdenen' i *Kognition & Pædagogik* nr. 94 2014. Siderne 84-100.

PRAKTISKE INFORMATIONER:

At være lærer i samfundet (LIS) er et modul, der strækker sig over tre dage. Den ene dag afholdes som virtuel undervisning, og de to næste dage afholdes ved fysisk fremmøde som internat på et kursussted i din region.

Se på Pædagogikums hjemmeside for informationer om kursusstedet adresse og datoerne for den virtuelle undervisning og internatet.

Der er bestilt overnatning på kursusstedet. Tidspunkterne for den virtuelle undervisning meddeles fra din underviser.

Internatet begynder dag 1 kl. 10 og slutter dag 2 kl. 15.30

Ca. 14 dage før modulet finder du et detaljeret program i Teams. Her vil din underviser også udpege, hvad du skal prioritere at læse fra pensum.

Modulet tematiske indhold

Undervisnings- og læringsteori

- Her arbejder du med at omsætte teorier om undervisning og læring til egen undervisning

Undervisning i et dannelses- og kompetenceperspektiv

- Forhold mellem skole og samfund og reformens fokus på fx karrierelæring

Undervisning i et fremtidsperspektiv

- Introduktion til og afprøvning af fremtidsværkstedet som arbejdsform

Lærerens forskning i egen praksis

- Aktionslæring og prøven i Teoretisk Pædagogikum

- Lars Ulriksen (2023): 'Naturvidenskabens bidrag til almindelsen', i *MONA* nr. 3 september 2023. Siderne 7-25
- Camilla Mehlsen og Vincent F. Hendricks (2019): 'Udfordring: Det grænseoverskridende er det nye normale' i *Hvordan bliver vi digitalt dannede?* Moderne ideer, Informations Forlag. Siderne 11-23.
- Michael Paulsen og Jesper Tække (2019): "Kan digitalisering styrke faglighed og almindelse" i *Digitalt understøttet faglighed og almindelse bog 2: analyser og indblik, Unge Pædagoger*, side 222-227 og siden 144.
- Anne Haugaard: 'Karrierelæring: Både nutid og fremtid'. Interview med Ane Qvortrup og Noemi Katznelson' i *Gymnasieforskning* nr. 13 2018. Siderne 4-7.
- Maren Aarup Schjørring og Peter Hobel (2018): 'Teopædogaven – som produkt og proces', upubliceret artikel skrevet til Teoretisk Pædagogikum

Frivillig læsning om Teopæd-opgaven, hvis du har indkøbt bogen

Peter Hobel (2019): *Teopæd-opgaven – produkt og proces*, Frydenlund

Litteraturpræsentation

'At være lærer i samfundet'

Målene for dette modul har vi oversat til tre tematikker:

1. Undervisning og læring,
2. undervisning i et dannelses- og kompetenceperspektiv, og
3. undervisning i fremtiden

Som du sikkert kan se, samles nu flere af de teorier, tematikker og praksisovervejelser, du har mødt på de tidligere moduler i uddannelsen og denne gang med fokusering af de gymnasiale ungdomsuddannelsers formålsparagraf, nemlig dannelse og kompetence til videreuddannelse og til medborgerskab.

Dette nås gennem fag og faglige samspil, men også gennem almindelige valg som fx klasseledelse og gruppedannelse. Hvad er det fx, vi gerne vil lære eleverne, når vi i Danmark prioriterer gruppearbejde og projektarbejde frem for lærerforedrag? Hvorfor undervises der, som der gør for, at eleverne lærer mest muligt? Hvad er det for et arbejdsmarked, de skal uddannes til, og hvordan?

Det er nogle af tematikkerne på dette modul, som skal bidrage til, at du får viden til kritisk at undersøge og reflektere over de samfundsmæssige forudsætninger, som påvirker gymnasierne, dig som lærer og eleverne. Derfor kalder vi også dette modul 'At være lærer i samfundet'.

For at samle op på den tidligere undervisning kan du undervejs i din læsning fokusere på, hvorvidt den viden, du nu tilegner dig:

- a. har været tematiseret før på uddannelsen,
- b. hvad den indtil nu har bidraget til i din undervisning og i din udvikling som gymnasielærer,
- c. hvad teorierne denne gang bidrager med, og
- d. hvordan du fremover kan bruge dem i gymnasielærerjobbet.

Litteraturpræsentation

1. Tekster om læringsteori og undervisning:

Til dette modul skal du specialisere dig i en teori om *læring* og undervisning. Teksterne til det emne, du specialiserer dig i, vælges og læses intensivt forud for modulet, så du er klar til arbejde sammen med en gruppe om tekstens pointer og argumentation og til at bidrage med din analyse af dit forløb med læringsteoretisk afsæt.

Derfor er det vigtigt, at du, mens du læser, relaterer tekstens argumentation til, hvilken betydning teorien kan få for undervisning og i forhold til elevernes læring, motivation, identitetsdannelse og

socialisering. De øvrige kollokvietekster kan du læse ekstensivt (= skimme). Samlet tilbyder kollokvieteksterne følgende teoriperspektiver på læring og undervisning:

- Adfærdens betydning
- Erkendelsens betydning
- Det sociale betydning
- Erfaringernes betydning
- Praksis' betydning
- Følelsernes betydning

2. Tekster om undervisning i et dannelses- og kompetenceperspektiv:

Gert Biesta udfordrer i sin tekst 'Hvad er uddannelse til for?' uddannelsessystemets fokus på resultatomål og uddannelse som evidensbaseret profession. Han forklarer, hvordan han ser, der er sket et skred fra undervisning til læring i evidensbaseret uddannelse, og han tilbyder tre overlappende (dannelses)perspektiver: elevernes 'kvalifikation', 'socialisation' og 'subjektifikation', som tilsammen udgør formålet med undervisning og uddannelse.

Thomas Ziehe skriver om de unges identitetsdannelse, som har betydning for deres forhold til skolen og er styrende for deres orientering senere i livet. Centrale begreber er dannelse af selvverden, traditioner og selvobservation i en tid, hvor den sociale ramme får voksende betydning på bekostning af (skole)tradition i de unges identitetsudvikling. Ziehe kommer følgelig med et normativ bud på, hvad det er skolen kan gøre for at danne eleverne i denne kontekst.

Teksten af Joachim Meier kan læses som et bud på de unges identitetsdannelse og socialisering i 2020'erne, og den samler nogle af de pointer, der tidligere har været drøftet vedr. hvad der karakteriserer de unge i dag. Med udgangspunkt i interviews med 13 danske gymnasieelever analyserer og diskuterer Meier, om der tale om et særligt 'senmoderne overjeg', der er kendetegnet ved en række forskellige skyldserfaringer og af dårlig samvittighed. En af pointerne er, at de unge internaliserer den omgivende kulturs normer, og hvis de unge er overbelastede, må ændringerne ske strukturelt. Meier når ikke videre end det, men teksten

kan give dig blik for, hvorfor nogle elever reagerer, som de gør i gymnasiet.

I Maj Junis dobbeltinterview med Harry Haue og Lars Geer Hammershøj gives et historisk overblik for udviklingen af begrebet 'almen dannelse' for undervisningen i gymnasiet. Teksten har den pointe, at når de fleste er uenige om, hvad dannelse er, så er det langt vigtigere at fokusere på, hvordan man arbejder med elevernes dannelsesprocesser i fag og på ungdomsuddannelserne.

Lars Geer Hammershøj nævner, at man kan tale om en form for progression i dannelse fra vuggestue til videreuddannelse. Mens dannelse i grundskolen handler om at finde ud af, hvem man selv er, skal man på ungdomsuddannelserne finde ud af, at man er en del af en større verden. For Geer Hammershøj er det afgørende altså ikke, hvad der dannes til, men at der dannes, så de unge får en forståelse af, at de er en del af noget større, gennem fag, viden og kompetencer.

Teksten af Jesper Eckhardt Larsen er spændende læsning og lad denne introduktion hjælpe dig i gang med teksten, så du kommer igennem i den første svære halvdel og frem til tekstens væsentlige pointer og begreber, som er 'præmis-refleksion' vs. 'udøver-refleksion'. I teksten diskuterer Larsen, hvordan uddannelsessystemerne i en periode har fokuseret på læring- og kompetenceudvikling, mens begreberne dannelse og undervisning har tabt terræn. Dette synes at have en uheldig betydning for forholdet mellem individ og fællesskab og for uddannelserne selv. Eckhardt Larsen laver en sproglig analyse af forskydningen fra begrebet kvalifikation til kompetence og fra uddannelse til læring. I hans optik er der dermed også sket en forskydning fra legitimeret undervisning til livslang læring, hvor ansvaret for undervisning ligger hos uddannelsen og samfundet, mens ansvaret for læring, faglig og personlig kompetence synes at ligge hos individet med det ene mål at blive en kompetent og 'nyttig' samfundsborger.

Ziehes begreb om dannelse som åbning imod 'det andet' er central hos Larsen, og i sit bud på, hvad dannelse er i dag, udpeger han tre relationer, individet må forholde sig til: 1) sig selv og sin egen tilblivelse, 2) samfundet og 3) et større eksistentielt og globalt fællesskab.

Afgørende er, at det relationelle dannelsesbegreb implicerer et større fællesskab end det praksisfællesskab fx en arbejdsplads eller en uddannelse kan give, og det transcenderer kompetencebegrebets fokus på at kunne performe og effektivisere.

I Eckhardt Larsens forståelse er opgaven for uddannelserne at give mulighed for det, han kalder 'præmis-refleksion' over de fællesskaber, som individerne indgår i, frem for den 'udøver-refleksion', som kompetencebegrebet lægger op til.

I teksten af Lars Ulriksen udfordres den præmis, at naturvidenskabelig dannelse er blevet set som noget, der er adskilt fra almindelsen og den personlige dannelse. En af pointerne i argumentationen er, at selvom naturvidenskab er optaget af undersøge verden rundt om eleven, giver sådanne undersøgelser også eleven mulighed for få erfaringer med stof og sager, der får dem til at se indad og stille spørgsmål til identitet og eksistens. Dette kan ske gennem 'rystelse' eller 'pirring' forstået som erfaringer, der kalder på elevens selvrefleksion i relation det fundamentale. Referencen til Klafkis begreb om 'den dobbelte åbning' er tydelig, og Ulriksens tekst kan læses som et bidrag til blandt andet at diskutere, hvad almen- og personlig dannelse er, og af hvordan naturfagsundervisning og undervisning i det hele taget kan bidrage til og er en del af dette.

Uddraget fra bogen *Hvordan bliver vi digitalt dannede?* eksemplificerer, hvordan man som lærer kan forholde sig til en af de samfundsmæssige forudsætninger, som griber ind i uddannelse og bliver et didaktisk begreb, som tilfældet er med 'digital dannelse'. Med udgangspunkt i påstanden om, at vi alle er forsøgskaniner i verdens største teknologiske eksperiment, viser forfatterne, hvor indgribende teknologien er blevet i hverdagslivet, og de kommer med bud på, hvordan vi kan forstå digital dannelse som en proces og et resultat og endelig, hvordan vi må arbejde for at etablere normer for digital dannelse i den digitale tidsalder, vi lever i.

Teksten af Michael Paulsen og Jesper Tække er en analyse af, hvordan en engelsklærer har arbejdet med elevernes kritiske dannelse i faget. Selve 'casen' er kort beskrevet sidst i teksten (originalside 1.4.4). Teksten refererer til DUFA-

projektet (digitalt-understøttet-faglighed-og-almendannelse), som er et UVM-støttet-projekt: <https://www.uvm.dk/publikationer/2019/190412-digitalt-understoettet-faglighed-og-almendannelse-dufa-projektet>.

Her finder du også en video, der omhandler engelskelærerens arbejde: https://media.videotool.dk/?vn=25_2019031914033666956844351964, og du finder henvisninger til projekter i andre fag.

På uddannelsen har vi tidligere arbejdet med, hvordan digitale medier kan inddrages i undervisningen med forskellige formål (firfelts-modellen, bølgemodellen og de fire veje i Beck: *Didaktisk tænkning på arbejde*, kap. 7.5 fx s. 255). I den nærværende tekst tydeliggør Tække og Paulsen, hvordan man som lærer kan arbejde med 'digitalisering som epokal nøgleproblemstilling' i fagene. En pointe er, at i overensstemmelse med Klafkis forståelse af nøgleproblemer, gælder det, at undervisningen tilrettelægges, så eleverne ikke blot arbejder teoretisk og analytisk med problemerne, men at de også når frem til at 'handle' i forhold til omverdenen.

Hauggaards artikel er et andet eksempel på, hvordan eleverne uddannes og dannes i et samspil mellem omverdenen og klasserum. Teksten placerer karrierelæringsbegrebet, som er et af den aktuelle reforms indsatsområder, mellem kompetence- og dannelsesdiskurserne, og forskerne Katznelson og Qvortrup argumenterer begge for, at hvis begrebet gøres til et didaktisk redskab, kan det være med til at skabe motivation hos eleverne og betydning i fagene.

3. Tekst om TP-prøven

I kompendiets sidste artikel giver AD-underviser og gymnasielærer Maren Aarup Schjørring og formand for opgavekommissionen og lektor Peter Hobel en kort indføring i Teopæd-prøven som genre (produkt) og processen frem mod opgaven.

Teksten er et forarbejde til Peter Hobels bog med samme titel *Teopædopgaven – som produkt og proces*, hvori artiklens pointer udfoldes og sættes ind i det samlede skriveforløb i teoretisk pædagogikum.